

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
ח'תם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5773333

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת סנהדרין ע"ט-פ"ה

בס"ד, י"ח אייר תש"ע

גליון מס' 571

השבוע בגליון

- ברכות על דרך השלילה וברכות על דרך החיוב
- קללות - מתי וכיצד?
- יש להתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה
- חצוי עבד וחצוי בן חורין

- סכין ואקדח בבית הכנסת
- סכין שחייב בכיסוי ראש
- האם אב רשאי למחול על כבודו ולהתיר לבנו לחבול בו
- "שעשני ישראל" במקום "שלא עשני גוי"

דבר העורך

ר' זונדל, גבאי קדוש!

סטירה עזה נחתה על פניו של גבאי הצדקה רבי זונדל. בעודו אווז את ראשו בידיו, תפס היהודי המכה את כובעו ונמלט מן החדר כל עוד נפשו בו. רבי זונדל נותר המום על מקומו והחל מפשפש שוב ושוב בקפלי מעילו הדהוי, כשלתעתע נקלה ידו בחפץ קהה ונוקשה ונהרה נשפכה על פניו. כדי להבין את שאירע באותו יום שישי בשכונה וותיקה בירושלים, עלינו להפליג אל עולם היישוב הישן בירושלים, לפני עשרות שנים רבות.

הימים, ימי שלטון התורכים. צרות ותלאות רבות סבבו את בני היישוב שהצמיח מקרבו גאוני עולם, שעמלו בתורה הקדושה יומם וליל, וקימו בנפשם את דברי המשנה במסכת אבות (ד/ו) "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל". מקרב בני הגולה עלו לירושלים יהודים צדיקים, שכמיהתם אל עיר הקודש נסכה בהם שאר-רוח ותעצומות-נפש, כדי לעמוד בגבורה מול קשיי התקופה. רק אנשים שיישורתם אמרה רוחניות שמיימית, עלו ירושלימה לחון את עפרה של עיר הקודש. מלבדם, ידעו כל בני הגולה, כי העיר ירושלים לא זו בלבד שאינה מסוגלת לספק פרנסה לחדשים מקרוב באו, אלא גם לבניה הוותיקים והגאונים אין בידה להושיע.

רבים וגם טובים מבניה של ירושלים מהלכים היו בשולי סמטאותיה, כשפניהם אומרות דאגה. על כתפם רבץ עול כבד לפרנס את משפחתם, וכסף אין. אנשים מכובדים ומוכשרים נאלצו לעסוק במלאכות בזוויות מבוקר עד ליל כדי להביא טרף לביתם, ואיש לא בחל בעבודה כלשהי. למרות הכל, משרה אחת היתה שאיש לא חפץ בה. משרת "גבאי הצדקה".

בימים כתיקנם, אנשים טובים נוטלים את תפקיד גבאי הצדקה על עצמם, ומקדישים את עיתותיהם להתדפק על דלתות הנדיבים, כדי לזכותם במצווה חשובה זו של צדקה וגמילות חסדים. אולם באותה תקופה התנאים הנדרשים לו לגבאי צדקה כדי למלא את תפקידו, נתקיימו בחציים בלבד. שכן, עניים ואומללים לרוב היו, אך עשירים וגבירים - אין, וכך, איש לא ההין ליטול על שכמו תפקיד כפוי טובה שכזה.

דף פב/א שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש

סכין ואקדח בבית הכנסת

"שולחן ערוך" פוסק (או"ח סי' קנ"א סעי' ו'): "מותר ליכנס בבית הכנסת במקלו... ויש אוסרים ליכנס בו בסכין ארוך או בראש מגולה". מה המקור לכך שאין להכנס עם סכין לבית הכנסת? ומדוע דווקא סכין ארוך? האם יש קשר בין איסור כניסה בגילוי ראש שמוסיף ה"שולחן ערוך" מיד לאחר מכן? והאם מותר להכנס לבית כנסת עם אקדח? על כך ועוד במאמר שלפנינו.

כמקור להלכה זו מציין ה"בית יוסף" (שם) את ה"אורחות חיים" הכותב, שהתפילה מאריכה ימיו של אדם והסכין מקצר, ומשום כך אין להכנס בסכין לבית הכנסת. אולם בעל "יפה ללב" (שם אות ט) מציין כמקור להלכה זו את דברי גמרתנו בה מבואר, "שאיין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש". מהר"ץ חיות (בסוגיינתו) אכן תמה, מדוע לא ציטט ה"בית יוסף" את גמרתנו כמקור להלכה זו. הגר"ח פלאגי (רוח חיים" שם) דוחה תמיהה זו, משום שקדושת בית המדרש [שבו לומדים] מרובה יותר מקדושת בית הכנסת [שבו מתפללים], ולפיכך, אין ללמוד מסוגיינתו העוסקת בבית מדרש, לעניין בית כנסת.

ההבדל בין סכין ארוך לסכין קצר: עתה, כאשר נברר מדוע ה"שולחן ערוך" מציין שאסור ליכנס בבית הכנסת ב"סכין ארוך" דווקא, נמצא, כי הדבר תלוי במקור האיסור; לדעת הסוברים שהאיסור נלמד מסוגיינתו, הרי בגמרתנו מבואר שאין להכנס בכלי זיין לבית המדרש, ולפיכך, נאסרה הכניסה בסכין ארוך, הדומה לרומח, אך לא בסכין קטן, שאינו דומה לכלי נשק ("יפה ללב" שם). אולם, אם המקור לאיסור הכניסה בסכין לבית הכנסת הוא משום שהסכין מקצר את ימיו של האדם, יש להבין, מה ההבדל בין סכין קטן לסכין גדול. בשאלה זו עוסק הט"ז (שם ס"ק ב') והוא מבאר כי חכמים מנעו כניסה לבית הכנסת בסכין גדול בלבד, משום שהוא אינו שימושי כל כך, אך הם לא אסרו את הכניסה לבית הכנסת בסכין קצר, משום שבני אדם משתמשים בו הרבה וטרחה היא עבורם להלך בלעדיו.

סכין שחייב בכיסוי ראש: דיון מעניין קיים בפוסקים לגבי המשך דברי ה"שולחן ערוך": "ויש אוסרים ליכנס בו בסכין ארוך או בראש מגולה". מה עניין זה לזה? מתוך משא ומתן בין הפוסקים (עיי' אליה רבה או"ח שם ס"ק ו' ו"ברכי יוסף" שם ס"ק ט') מבאר בעל "ערוך השולחן" (סעי' י') כי כוונת ה"שולחן ערוך" היא שאין להכנס לבית הכנסת בסכין אשר ראשו מגולה... ויש לגרוס ב"שולחן ערוך" "ויש אוסרים להכנס בו בסכין ארוך ובראש מגולה". בעל "ערוך השולחן" מוסיף ומציין, כי משום כך ציין ה"שולחן ערוך" "סכין ארוך", מאחר שסכין קצר אפשר להטמין בבגדים. היתר זה, להכניס סכין מכוסה לבית הכנסת, מופיע בפוסקים נוספים (עיי' "יד האהרן", "מור וקציעה", וכן ב"משנה ברורה" ס"ק כ"ב).

האם מותר להכנס לבית הכנסת באקדח, שהוא כלי נשק, ומקצר חיים? הגאון רבי אליעזר יהודה וולדנברג זצ"ל דן בנושא זה ומעלה סברה יפה, שאקדח שאינו טעון אינו נחשב כמקצר

ענייני נשמה

מרת **חיה מובשובסקי** ע"ה
ב"ר זלמן ז"ל
נלב"ע כ"א באייר תשמ"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

ענייני נשמה

הרב **בן ציון פיגלסון** ז"ל
ב"ר משה הלוי ז"ל
נלב"ע כ"ג באייר תשל"ה
ריבץ תורה לעדרים בישיבת ת"א
תנצב"ה
הונצח ע"י ילדיו שיחיו

ענייני נשמה

הר"ר **אליהו יחיאל מירון** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע י"ט באייר תשנ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידיו משפחת מירון שיחיו - תל אביב

חיים שהרי הוא נטול כדורים. לפיכך, במקרים מסויימים ובנסיבות מיוחדות ניתן לשקול שימוש בסברה זו, כדי להתיר כניסה לבית הכנסת באופן זה, אולם ראוי להמנע מכך ("שורת" ציץ אליעזר" סי' י"ח עיי"ש).

לסיום נציין, כי אף על פי שה"שולחן ערוך" עוסק בכניסה בסכין ארוך לבית הכנסת, לכאורה, גם אין להתפלל עם כלי נשק אף ביחידות ושלא בבית הכנסת, שהרי התפילה מאריכה את ימיו של אדם והסכין מקצרתם (עיי' "מטה יהודה" או"ח שם). בנוסף לכך מציין בעל "כף החיים" (סי' צ"א ס"ק כ"ט בשם "חסד לאלפים") שיש להמנע מכך גם על פי הקבלה.

דף פד/ב רב פפא לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא

בן יכבד אב

אמרה תורה (שמות כא/טו) "ומכה אביו ואמו מות יומת", ובסוגייתנו מבואר כי כל חבלה שחובל אדם באביו או באמו שבעקבותיה יצא מהם דם, נכללת בפסוק זה והבן מתחייב מיתה, בעדים ובהתראה כמובן. בקשר לכך מספרת גמרתנו שאמוראים אחדים לא התירו לבניהם להוציא קוץ מבשרם, או לפתוח בועה ולהוציא ממנה ליחה, משום שביקשו למנוע מבניהם לעבור על איסור חבלה בשוגג.

האם אב רשאי למחול על כבודו ולהתיר לבנו לחבול בו: דיון ענף קיים בספרי האחרונים, האם אב רשאי למחול על כבודו ולהתיר לבנו לחבול בו. יסוד הספק נעוץ בשאלה, אם ישנה השוואה בין האיסור להכות אב ואם ובין מצוות כיבוד אב ואם. שהנה, לגבי מצוות כיבוד אב קיים הכלל "אב שמחל על כבודו - כבודו מחול" (קידושין לב/א). אלא שיש לדון אם ניתן ללמוד מכך גם לענין חבלה באב, שהיא בזיון עבורו [ובפרט שעל הכאה בידיים התורה חייבה מיתה].

לדעת "ספר החינוך" (מצווה ר"ב), אב רשאי למחול גם על "מוראו". כלומר: מלבד שרשאי הוא למחול על כבודו, הוא גם רשאי למחול על דברים שהתורה אסרה על הבן לעשותם משום בזיון האב. אולם, הר"ן חולק על כך וסובר, שאב אינו רשאי למחול על בזיונו, וכן דעת ריב"ש ("שורת" סי' ר"כ בשם הראב"ד וכן מפורש ב"שאלות" משפטים שאילתא ס' ו"טורי אבן" (מגילה כח/א) המבארים, כי האיסור לבזות את האב ולקללו אינו נחשב כזכות של האב, וממילא אין הוא יכול למחול על כך (ע"ע הרלב"ח קונטרס הסמיכה ק"א "מנחת חינוך" מצוה מ"ח והגר"י ענגיל "גליוני הש"ס" קידושין לב/א).

מסוגייתנו המספרת על אמוראים שסירבו להניח לבניהם להוציא קוץ מבשרם, לכאורה ישנה ראייה ניצחת לכך שאב אינו רשאי למחול על צערו, שאם לא כן, מדוע סירבו האמוראים להניח לבניהם לחבול בהם? הרי הם יכלו למחול על צערם! אולם בעל "מנחת חינוך" (שם) מבאר, כי אמנם אב רשאי למחול על פעולה מסויימת שהבן מתכוון לעשותה, אך יתכן שבמהלך פעולת ההקזה, הבן ישגה ויצער את אביו שלא לצורך, ועל פעולה זו לא מחל האב, ולפיכך הם סירבו להכשיל את בניהם באיסור זה. להלכה נוקטים פוסקי זמנינו (הגר"י וייס זצ"ל בשו"ת "מנחת יצחק" ח"א סי' כ"ז והגר"ש ואזנר שליט"א בשו"ת "שבט הלוי" ח"ב סי' קי"ב), כי אין האב רשאי למחול לבנו שיוכל להכותו.

על אודות נידון סוגייתנו, אם על בן להמנע מהענקת טיפול רפואי לאביו הכרוך בהוצאת דם, קיים דיון נרחב בפוסקים ולהלכה כתב הרמב"ם (הל' ממרים פ"ה הל' ז'): "המקיז דם לאביו, או שהיה רופא וחתך לו בשר או אבר - פטור. אף על פי שהוא פטור, לכתחילה לא יעשה... שמא יעשה חבורה. במה דברים אמורים? כשיש שם אחר לעשות, אבל אם אין שם מי שיעשה אלא הוא והרי הם מצטערים - הרי זה מקיז וחותר כפי מה שירשהו לעשות", וכן פסק הרמ"א ("שולחן ערוך" י"ד סי' רמ"א סעי' ג').

לו עשיית חבורה באב תוך כדי טיפול רפואי בו היתה אסורה מדאורייתא, לא היה הרמב"ם כותב **שלכתחילה** יש להמנע מטיפול זה, אלא אף בדיעבד היתה פעולה זו אסורה. ברור, איפוא, מסיק הגאון רבי מרדכי יעקב ברייש זצ"ל, ("שורת" חלקת יעקב" י"ד סי' קל"א), כי מן התורה רשאי אדם לחבול באביו לצורך רפואה, כדעת האמוראים בסוגייתנו, ואף מצווה הוא מקיים בכך, אלא שמדרבנן ראוי להימנע לכתחילה מפעולות מסוג זה, כדי ליצור גדרים וסייגים, אשר ירחיקו את הבן מאיסור חמור זה של הכאת אב. אולם כאשר אין אדם אחר שיטפל באב, מצווה רבה על הבן לטפל באביו, ולא זו בלבד, אלא גם כאשר טיפולו של אדם אחר מקשה על האב, יטפל בו הבן ויזכה במצוות כיבוד אב ואם (ע"ע שו"ת "מנחת שלמה" ח"ב סי' ע"ט ובשו"ת "מנחת יצחק" ח"א סי' כ"ז).

דף פד/ב דאי כתב רחמנא מכה איש

"שעשני ישראל" במקום "שלא עשני גוי"

משפט קצר שכתבו בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "איש"), גרר דיון הלכתי מרתק בנוגע לברכות השחר.

איש לא ההיין אכן, מלבד ר' זונדל ר' זונדל כמו היה חלק מאבניה של ירושלים העתיקה. בגלימתו המפוספסת מהלך היה חפזות בסמטאות העיר ומדלג בגליו בקלילות ממקום למקום. על כל צרה שלא תבוא, היתה לו לר' זונדל אמרת שפר נעימה שחיממה את הלבבות. "אם לאכול לא היה" סיפר פעם ישיש ירושלמי, "לפחות היה מה לשמוע".

ר' זונדל, יהודי קדוש וטהור הוא. בכל שעה משעות היום, אפשר היה לשמוע את קולו הצלול ממלא את חצר דירתו, בה היה שוקד על דלתות התורה, וידועי דבר סיפרו, כי גם בתורת הנסתר טמן את ידו.

כך, באחת מעיתותיה הקשות ביותר זכתה ירושלים לגבאי צדקה מיוחד במינו. ר' זונדל נעזר להפצרות הרבות ונטל על עצמו לעשות את הבלתי ייעשה. לא תמיד היה בידו של ר' זונדל להושיע. רבים היו הקופצים על המעות המעטות שהצליח לקבץ בדרכים נפתלות ושונות, אך ר' זונדל ידע להפיח תקווה בלב המתדפקים על דלתו, כי יום יבוא ומצבם ישתפר.

באותה תקופה התגורר בירושלים יהודי קשה-יום. מיום הוולדו לא היתה דרכו סוגה בשושים. אביו חלה בטיפוס, אמו לקתה בשיתוק ואחיו נפטרו. בזה אחר זה, גם כאשר זכה להקים בית בישראל, לא ראה נחת בפעלו. בניו לוקים היו בזה אחר זה במחלות שונות, ובטרם החלים האחד, נפל רעהו למשכב, והיה אותו יהודי סובב מרבית שעותיו סביב ילדיו החולים ונפשו מרה עליו.

ככל עניי ירושלים הגיע גם תורו של מידעונו להפגש בו בר' זונדל בגבי הצדקה פנים אל פנים. באותו בוקר, שערב שבת היה, אמרה לו רעייתו של אותו יהודי, כי עז רצונה לכבד את שבת המלכה ולהגין תבשילים לסעודות השבת, אך למרבה הצער אין קליפות תפוחי אדמה אין ברשותה. **יהודי** החיש את פעמיו לעבר ביתו של ר' זונדל, שקיבלו בסבר פנים יפות. מספר דקות לפני כן העניק ר' זונדל את הפרוטה האחרונה שנתורה בצקלונו לעני מרוד שבא להתחנן על נפשו. היהודי נתיישב מול ר' זונדל והחל מתנה את צרותיו. ר' זונדל שידע לנשך האדם, הניח לאומלל להשיח את אשר על לבו, ובכך להקל על נפשו קמעא. משסיים האורח את דבריו, פישט ר' זונדל את ידיו הריקות, ובקול שקט ועצוב הסביר לעני אשר לפניו, כי לצערו הרב לא נותרה בידו אף פרוטה לפרוטה.

"ר' זונדל, אין לי כסף לשבת", אמר העני כאילו לא שמע מאומה. ר' זונדל נזדקף על כסאו, ובעודו מקרב את פיו לאוזנו של העני, לחש לאפרכסתו מילות תחנונים שיש בהן כדי לפייס עיר שלמה. העני שמע, ובתגובה נענה ואמר: "ר' זונדל, אין לי כסף לשבת".

עניו החמות של ר' זונדל הלכו ונתמלאו בדמעות של רחמים, ונפשו המתה עליו. "המתן קמעא, שמא יש בידה של רעייתך פרוטה או שניים שהטמינה לכבוד סעודת בר המצווה של בני שיחיה. אתן לך אותן ותרוהו נפשך". ר' זונדל חיפש וחיפש, אך לא העלה דבר. רעייתו הצדקנית כבר העניקה את הפרוטה לעני אחר... "ר' זונדל, אין לי כסף לשבת". הפעם נשמעה רטינה הולכת וגוברת בקולו של האומלל, ור' זונדל הרהר לעצמו, כי "אינה דומה שמיעה לראיה", והוליק את העני למקום הסתר בו נהג להטמין את כספי הצדקה, הרים את קופסת המתכת החלודה, ונענעה בידיו לארבע רוחות השמים, כדי להמחיש ליהודי האומלל שאין בידו להושיעו. העני ביקש להכניס את ידו ולמשש בכל פינות הקופסה, שמא ואולי יתרחש לו נס. דקות ארוכות עמד ר' זונדל כשהוא אוחז בידיו את הקופסה החלולה, בעוד העומד לפניו אינו פוסק מלפשפש בה. משהשתכנע כי אין בה מאום, הוציא העני את כף ידו מן הקופסה והנחיתה על פניו של ר' זונדל.

בני ביתו של ר' זונדל באו לעזרתו, אך הוא כבר עמד על מקומו וחסן באצבעותיו בכל קשרי מעילו, והנה, נתקלו אצבעותיו **במטבע זהב!** לא להסס, החל ר' זונדל דולק אחר האומלל שניסה

ברכות על דרך השלילה וברכות על דרך החיוב: בכל בוקר אנו פותחים את תפילת שחרית בברכות השחר, בהן אנו מודים לבורא עולם על כל הטוב אשר גמלנו. עיון קל בברכות אלו יגלה, כי הן מתפלגות לשני סוגים. בברכות אחדות אנו מודים לקב"ה על דברים חיוביים, כגון: "זוקף כפופים", "הנותן ליעף כח" וכדומה, אך יש ברכות שבהן אנו מודים לו על היעדרות של מציאות מסוימת, כגון: "שלא עשני גוי" ו"שלא עשני אשה".

רבים מגדולי הדורות עסקו בחיפוש אחר הסיבה שהניאה את חכמים לתקן ברכות אלו על דרך השלילה. הרי במקום הנוסח "שלא עשני גוי" אפשר היה לתקן ברכה שנוסחה הוא "שעשני יהודי" (ב"ח טור או"ח סי' מ"ו ד"ה "ויש עוד ג' ברכות").

הב"ח (שם) כתב, כי יש שביארו זאת על פי הגמרא (עירובין יג/ב) "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא". לפיכך, תוקנה הברכה בנוסח שמשמעו, כי עדיף היה לאדם שלא ליווצר כלל, ועתה, משנאלץ לרדת לעולם השקר, הוא מברך על כך שלכל הפחות הוא נולד כבן לעם היהודי. וכן בברכת "שלא עשני אשה", מודה האיש על כך, שמשנוצר, הוא שמח שיש בידו מצוות רבות יותר לקיימן (ט"ז "שולחן ערוך" או"ח סי' מ"ו ס"ק ד').

אולם הב"ח כותב כי יש להתייחס לתירוץ זה כאל דרוש נאה בלבד, אך ההסבר האמיתי לניסוח חלק מברכות השחר על דרך השלילה, נעוץ ברצונם של חז"ל "להאריך בהודאות, ולברך על כל חסד וחסד ברכה בפני עצמה". אי לזאת, לו היה האיש מברך "שעשני ישראל", הוא לא היה יכול לברך "שלא עשני עבד" ו"שלא עשני אשה", שהרי בברכתו "שעשני ישראל" כבר נאמר שהוא ישראל ולא גוי, שהוא ישראל ולא עבד ושהוא ישראל ולא **ישראלית**. כלומר: אף על פי שהמברך "שעשני ישראל" מתכוון לכך שהוא זכה להיות בן לעם ישראל, בכל זאת, מאחר שישראל הוא לשון זכר, כבר אין הוא יכול לברך "שלא עשני אשה". לפיכך, חכמים תקנו ברכות אלו בנוסח שהן יכולות לשכון זו בצידה של זו, בלא שהאחת רומזת על חברתה.

בעל "מגן אברהם" (שם, ס"ק ט') מצטט את הסברו של הב"ח, אשר לפיו המילה "ישראל" משמעה איש בלבד ולא אשה, וכהוכחה לכך הוא מציין את דברי בעלי התוספות בסוגייתנו המבארים, כי למרות שהתורה נכתבה בלשון זכר, היא מתייחסת לגברים ולנשים כאחד [למעט במקומות מסויימים, שבהם יש לימוד מיוחד להורות, שההתייחסות היא לגברים בלבד]. שהרי ידועה דרשת חז"ל (פסחים מג/א) מן הפסוק (במדבר ה/ו) "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם" - "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה". הרי לנו, מסיים ה"מגן אברהם", כי לולא דרשה מיוחדת זו, היינו מייחסים את ציווי התורה שנאמר בלשון זכר, לגברים בלבד.

דף פה/א בעושה מעשה עמך
קללות - מתי וכיצד?

מבואר בסוגייתנו שהמקלל אדם מישראל עובר על איסור מן התורה, שנאמר (ויקרא יט/ד): "לא תקלל", ולוקה שלושים ותשע מלקות על כך. אולם המקלל רשע פטור, שנאמר (שמות כב/ז): "ונשיא בעמך לא תאזר" - "יצא זה שאינו עושה מעשה עמך".

האם **מותר לקלל רשע**, או שמי שמקללו **פטור ממלקות**? בעל "מנחת חינוך" (מצווה רל"א אות ד') מדייק מלשון סוגייתנו שמדובר אין לקלל רשע, שאלמלא כן, מדוע נקטה הגמרא בלשון "פטור" ולא בלשון "מותר". אולם פוסקים רבים התיירו לקלל את הרשע, ואחת האסמכתאות לכך היא מן הפזמון הידוע "שושנת יעקב" בו אנו מזמרים "ארורים כל הרשעים" (עיי' בספר "לרעך כמוך" הל' לא תקלל פ"ג בהערות "ניר לדוד" אות מ"ז). [ועיי"ש בהגהות על ה"מנחת חינוך" אות ב' מדברי החזון איש והגרא"מ שך זצ"ל ועוד, שהוכיחו כי אין כל איסור בקללת רשע].

בעל "חוסן יוסף" (מסכת קידושין אות רצ"ו) כתב חידוש מעניין, כי דווקא אדם כשר רשאי לקלל רשע, אך רשע אינו רשאי לקלל את חברו הרשע. שכן, חז"ל דרשו שהמקלל פטור, משום ש"אינו עושה מעשה עמך", הרשע אינו נחשב כמי שניצב בדרגה אחת עם אלו שאינם רשעים, ולפיכך, הם רשאים לקללו. לעומת זאת, הרשע, הרי עומד במצב זהה לזה של חברו, ואין הוא רשאי לקללו... למרות שכאמור, לדעת רוב הפוסקים אין איסור לקלל רשע, כתב ב"מדרש הנעלם" (זוהר פרשת וירא עמוד ק"ה), "ואמר רבי: אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם, שאלמלא סלקו קודשא בריך הוא לתרח מן העולם כשהיה עובד עבודה זרה, לא בא אברהם אבינו לעולם ושבטי ישראל לא היו, והמלך דוד ומלך המשיח והתורה לא נתנה, וכל אותם הצדיקים והחסידים והנביאים לא היו בעולם".

ה"חפץ חיים" - יש להתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה: ה"חפץ חיים" זצ"ל (עה"ת פ' ויצא) האריך בדבריו, שיש להתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה (ברכות יא/א) ולא שימותו. שהנה, כאשר יעקב אבינו שמע מבניו כי המושל המצרי, שהיה יוסף, בנו, אך הוא לא ידע זאת, מתעלל בהם, לא התפלל עליו שימות, ואם היה עושה כן, היה הורג את בנו שלא מדעת, ובזכות זהירותו ניצל בנו מקללתו.

לנוס על רגליו הכבדות, אך תוך רגעים מספר כבר היה ר' זונדל לידו, כשהוא מושיט לו את המטבע הנדירה ובד בבד מאחל לו "גוט שבת" לבבי. **העני** שב לביתו, וגם ר' זונדל חזר אל בני ביתו ההמומים למראה עיניהם שביקשו לדעת את שהתרחש. ר' זונדל הצדיק נענה להם כמסיח לפי תומו, ופרס בפניהם עולם ומלואו, עולם רוחני טהור וקדוש, שגבולות הגשמיות אינם יכולים לו. "כאשר העני סטר על פניו", אמר ר' זונדל, "הבנתי עד כמה רבה מצוקתו, ולכן, החלטתי לשוב ולחפש בבגדי ביתר שאת ובדקדקנות מרובה, שמא אמצא בהם מטבע כל שהיא. ואכן, כפי שחזו עיניכם, זכיתי לקיים מצוות צדקה בממוני ולסייע ליהודי נדכה וקשה יום!".

בלבו של יהודי צדיק זה, לא עלתה כל טרוניה כלפי האדם שסטר בפניו. תוך כדי שספג את המכה, כבר הרגה ר' זונדל עד כמה אומלל הוא המכה ורחמיו הלכו וגאו והוא חשב על כך שאם העני הגיע לידי הרמת ידיים, אות וסימן הוא כי מצבו בבי רע. כך היא דרכה של תורה, המעדת את בניה ומרככת את לבם, הנהפך לכלי מלא ברכה שכולו טוב בלבד, וכל מחשבתו ורעיונותיו הם כיצד להיטיב עם הזולת.

המעוניין לזכות את הרבים
בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף פ/ב מקושש הוראת שעה היתה
זהירות בכבוד צדיקים
אחד מחסידי רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל נזדמן
אצל רבי מאיר מפרימישלן זצ"ל, והיה מהרהר
בדעתו, כי רבו גדול יותר.
הרגיש רבי מאיר במחשבתו ואמר לו:
הידוע אתה מדוע מקושש עצים התחייב במיתה?
כי "עצים" פירושם צדיקים, כפי שדרשו חז"ל על
הפסוק (במדבר יג/כ) "היש בה עץ", שהכוונה לצדיק
המגן על אחרים. מקושש עצים הוא אחד שאומר זה
צדיק גמור וזה אינו צדיק גמור. ענשו חמור מאד...
(סיפורי חסידים על התורה" פרשת שלח).

דף פא/א נידון בזיקה הראשונה שבאה עליו
עבירה גוררת עבירה
לדעת ר' יוסי, העובר על שתי עבירות שיש בכל
אחת מהן לחייבו מיתה בידי אדם, נידון במיתה
המתחייבת מן העבירה הראשונה עליה עבר.
ביאר רבי דוד שלמה אייבשיץ מלונטשיץ, בעל
ה"לבושי שרד", על דרך הדרש:
חז"ל למדונו, שעבירה גוררת עבירה. נמצא, אם
כן, שעל השנייה כבר יש עליו לימוד זכות. אין,
איפוא, להענישו, אלא על העבירה הראשונה,
שהיא שורש הכל... ("ערבי נחל", פרשת נח).

דף פב/ב על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל
טענתו של פנחס
פירש המהר"ם ט:
טענתו של פנחס היתה, כי אם על מעשהו של הרשע
נפלו כ"ד אלף מישראל, והאי שבעקבות מעשהו הטוב
של פנחס, תעצר המגפה לכל הפחות ("צפנת פענח").
דף פב/ב משיב חימה

השיב את חמתי
מעשה ברבי עמרם בלוי ז"ל שבא אל האדמו"ר
מסאטמר זצ"ל, ותינה בפניו את קשייו לאסוף
יהודים שיבואו עמו למחות נגד חילול קדשי
ישראל, כך שלעיתים הוא עושה זאת לבדו ממש.
הראו האדמו"ר את פירוש הספורנו על הפסוק
(במדבר כה/יא) "השיב את חמתי מעל בני ישראל

דף פה/ב - פו/א חציו עבד וחציו בן חורין

חציו עבד וחציו בן חורין

המושג "חציו עבד וחציו בן חורין" נזכר בתלמוד לא אחת ולא שתיים, ואף פרשה שלמה בתורה וסוג מיוחד של קרבן מוקדשים לו: פרשת שפחה חרופה ואשם שפחה חרופה (ראה כריתות יב - יא/א). אף שמושג זה מוכר לרבים, נפרט אותו בקצרה בטרם נחדור לפרטיו: שני אחים ירשו עבד כנעני מאביהם, ואחד מהם שחרר את חלקו בעבד, הרי לפנינו "חציו עבד וחציו בן חורין". מצב זה יוצר מציאות סבוכה להפליא, שכן, עבד כנעני חייב במצוות כאשה אך הוא פטור מן המצוות שחייב בהם האיש. ואילו עבד משוחרר הופך להיות יהודי גמור החייב בכל מצוות התורה. אם כן, אדם זה, חציו חייב במצוות מסוימות שחציו האחר פטור מהן. במאמר שלפנינו נתמדת מספר הגדרות שעל ידן ניתן להבין לאשורו את מצבו של ה"חציו".

ההבדל בין פרד לחציו עבד וחציו בן חורין: התשב"ץ (ח"ב סי' ד) טורח לבאר את ההבדל בין הפרד לבין אדם שהוא "חציו עבד וחציו בן חורין". שניהם מורכבים. הפרד הוא שילוב של סוס ואתון, וה"חציו" הוא שילוב של יהודי ועבד כנעני, ומכל מקום, דיניהם שונים. חציו עבד וחציו בן חורין אינו רשאי לישא אשה כלשהי. יהודיה אינו רשאי לשאת, משום חצי העבד שבו. שפחה אינו רשאי לשאת משום חציו היהודי, ואף לשאת "חציו" שכמותו, חצי שפחה וחצי בת חורין, גם כן אינו רשאי, משום שלצד היהודי שבו אסור לו להנשא עם צד העבדות שבשפחה. לעומת זאת פרד ופרדה אינם נחשבים ככלאים, ואין מתייחסים אל כל אחד מהם הן כסוס והן כחמור, אלא רואים אותם כיצירה חדשה - פרד. החילוק ביניהם, מבאר התשב"ץ, הוא שהפרד מהווה יצירה חדשה, סוג חדש של בעל חיים ולפיכך, אין לייחס לו תכונות הקשורות למוצאו. לעומת זאת ה"חציו" הוא תערובת גרידא, בעל שתי ישויות השוכנות בו, אך אין הן מתמזגות ביניהן לכדי יצירה חדשה. לפיכך, הפרד והפרדה אינם נחשבים ככלאים, שהרי שניהם מין אחד הם. אולם ה"חציו עבד" וה"חציה שפחה", אסורים בנישואים משום שעבדות ויהדות משמשים בהם בערבוביה.

בשורות הבאות נווכח, כי ערבוביה זו, יש שהיא מעורבת להפליא, ויש שהיא מסודרת למופת, אך לפני שאנו פוסעים את הפסיעה הבאה, חובה עלינו להקדים הקדמה קצרה. אנו מבחינים היטב בין גופו של האדם לבין החלק הרוחני השוכן בתוכו. איסורי התורה, זכויות קניין ושאר היכולות המשפטיות, מתייחסים לחלק הרוחני שבאדם, ואילו גופו אינו אלא "נושא כלים". מעתה, אף שקבענו כי החלק היהודי והחלק הכנעני שב"חציו" מעורבים זה בזה וכל אחד מהם משפיע על כל ישותו, הרי, שכאשר נבקש להתייחס לגופו בלבד, ניתן להבין כי הוא מחולק באופן מדויק בין שני בעליו - העבד עצמו והאדון על חציו, שהרי אין גופו אלא ככל חפץ שאפשר לחלקו בין שני בעלים. זאת, לעומת ישותו הרוחנית, שבה אי אפשר לבצע הפרדה ברורה.

כעת, נוכל להבין את החילוק בין שתי ההלכות הבאות שכתב הרמב"ם והנראות כסותרות זו את זו באופן מתמיה. הרמב"ם (הל' אישות פ"ד הל' י"ז ע"פ גיטין מג/א) פוסק כי חציו עבד וחציו בן חורין הנושא אשה יהודיה, הרי זה **ספק** קידושין. מאידך גיסא הוא פוסק (שם) כי חציה שפחה וחציה בת חורין שנישאה ליהודי, קידושה **חלים**. מדוע זה יש הבדל בין העבד לבין השפחה? אין זאת, מבאר בעל "קהילות יעקב" זצ"ל (גיטין סי' ל"ב), אלא משום שכאשר האיש מקדש אשה, **נפשו** עושה קניין בגוף האשה. מעתה, חציו עבד וחציו בן חורין שעשה קניין קידושין, הרי זה ספק קידושין, שהרי נפשו מבולבלת עליו, יהודי ועבד משמשים בה בערבוביה, ולפיכך נוצר ספק כיצד להתייחס לפעולה שנעשתה על ידו והשייכת ליהודים בלבד. לעומת זאת, יהודי המקדש חציה שפחה וחציה בת חורין קונה קניין בגופה, אשר בו במובהק, חצי שייך לה וחצי לאדוניה, ואין, איפוא, כל עילה שהקידושין לא יחולו... [בשולי הדברים נציין, כי האמור שהמקדש "עושה קניין בגוף האשה", אין הכוונה לקניין כעבד ושפחה, אלא שהאיסור שחל על כל העולם כלפיה, חל בגופה - עיי' תוס' קידושין ב/ב].

בקנאו את קנאתי בתוכם" - שעשה נקמתו לעיני כולם, כדי שבראותם זה ולא ימחו, יכופר על אשר לא מיהו בפושעים, וזוה השיב את חמתי מעליהם". כלומר, די במעשהו הנעשה בפני רבים המסכימים לו בשתיקה, כדי שיחשב להם כפרה על מה שהסכימו בשתיקה לאותם חוטאים... ("עולמות שחרבו").

דף פב/ב התחילו שבטים מבזין אותו

ביזוי שיש בו רווח

בגמרתנו מסופר שהשבטים החלו לבזות את פנחס לאחר שהוא הרג את זמרי, לא לחנם אירע כן, ביאר ה"חתם סופר" זצ"ל. באבות דרבי נתן (פ' ל"ח) מסופר, כי כאשר הוציאו להריגה את רשב"ג נשיא ישראל ואת רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, היה רשב"ג תוהה בדעתו על שהם נהגים כמחללי שבתות וכעובדי עבודה זרה. אמר לו רבי ישמעאל, "שמא כשהיית יושב ודורש בהר הבית, והיו כל אוכלוסי ישראל יושבין לפניך, זחה דעתך עליך?".

נמצא, שזחיות דעתו של אדם על מעשה טוב שעשה, אף אם עשה אותו לשם שמים, גורמת לו לאבד את שכרו.

לפיכך, מאת ה' היתה שיבוזו השבטים את פנחס לאחר הריגת זמרי, כדי שלא יפסיד מאומה משכר מעשהו הטוב. זהו שאומר המדרש רבה על הפסוק (במדבר כה/יב) "הנני נתן לו את בריתי שלום" - **בדין** הוא שיטול את שכרו"...

דף פב/ב שפיטם אבי אמו

מי מפטם את העגל?

השבטים ביזו את פנחס באמרו: "ראיתם בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים?". לכאורה, יש להבין מדוע נטפלו השבטים לפיטום העגלים על ידי אבי אמו, יתרו, ולא לעצם העובדה שהוא עבד עבודה זרה?

דרש האדמו"ר מסוכטשוב, בעל ה"שם משמאל" זצ"ל, כי הפיטום אינו עניין אלא לנכרים. היהודים, משקיעים בפנימיות לא בחיצוניות. לפיכך, טענו השבטים כלפי פנחס, על שפט את זמרי על מעשיו החיצוניים ולא לפי פנימיותו, כפי שפירש ה"אבני נזר" זצ"ל שזמרי התכוון לשם שמים.

לפיכך, ייחסו הקב"ה לאהרן הכהן, מקריב הקרבנות, שעבד בפנימיות ("שם משמאל", פ' פנחס).

לעילוי נשמת
הר"ר **חיים דוד גרינוולד** ז"ל
ב"ר יצחק מנחם ז"ל נלב"ע כ' באייר תשנ"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידיו הר"ר **נח גרינוולד** - כוכב אייר
והר"ר **יעקב גרינוולד** - קרית קרניצי

לעילוי נשמת
מרת **איטה ברלינר** ע"ה
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע כ"ג באייר תשנ"ז
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

אשרי העם הם לומדיך...
בית מאורות הדף היומי

לציבור העולים בל"ג בעומר לציין התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי זיע"א
שיעורי הדף היומי יתקיימו מפי מגידי השיעורים שע"י בית מדרשנו

שבת אחה"צ	ליל שבת
החל משעה 13:30 עד 17:30 (בתחילת כל שעה)	בשעה 22:30 ובשעה 23:15

ל"ג בעומר
ימסרו שיעורים ברציפות
בתחילת כל שעה

השיעורים ימסרו בבית "מאורות" בדרך מהדרין (שער י')
תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו. ימליץ טוב בעדנו, אדונונו בר יוחאי

העלון יוצא לאור ע"י מאורות הדף היומי

Main Office: משרד ראשי:
רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
Wagman street 1
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL ת.ד. 471 בני-ברק
טל: 03-5775333
tel: +972-3-5775333
פקס: 03-7601020
Fax: +972-3-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700